

33

הכיוון מזרח

חזית הסירוב התימנית

כתב עת לתרבות וספרות / סתיו תשע"ט
מחיר 50 ש"ח

2018

בנם של המתיישבים התימנים מציג: עימות בין-עדתי ועברית מרתקת

על הרומן כעשב השרה מאת מרדכי טביב

— יפה ברלוביץ

אם יום אחד יתחקו אחר צמיחתו של הזרם הפואטי המזרחי – והפעם לא עוד כ"ספרות עדתית" או כ"ספרות פריפריה", אלא במיקומו ב"מרחב הזהויות" הישראלי – או אז אין ספק כי יפתחו בפריצת הדרך הספרותית של מרדכי טביב; שהרי כבר בשנות הארבעים והחמישים של המאה העשרים, סימן טביב קריאה שונה במזרחיות ומיקום חדש במרחב הזהויות כאן.

טביב נולד ב-1910 להורים שעלו מחיידאן שנה קודם לכן והתיישבו בראשון לציון. הוא גדל בשכונת הצריפים של התימנים, בין בית הכנסת וה"חדר" (שממנו ברח כשהיה בן תשע), לבין בית הספר של המושבה, תימני יחיד בין תלמידים אשכנזים. מאז הוא נחשף להיטלטלות בלתי פוסקת בין שתי התרבויות, שעשתה אותו לאדם קרוע וחסר מנוחה.

היטלטלות זו כוחה יפה גם לגבי יצירתו. שלא כמו הספרות הצעירה של דור תש"ח (עמה נמנה), שביקשה להתחקות אחר מודלים פואטיים אירופאיים ואמריקניים, טביב מעולם לא התנער ממקורותיו היהודיים-התימניים. אמנם הוא ניסה לברוח מהם אל עיסוקים תרבותיים במפא"י ההיסטורית, להכות יתד בחיי הקיבוץ, לשרת בצבא הבריטי וללחום במלחמת השחרור, אבל תמיד חזר אל השכונה בראשון לציון כאל רחם-אם. לא בכדי יצירותיו הדהימו את הקורא הישראלי בן הזמן.

כך גם הרומן הראשון שלו, **כעשב השרה** (1948), שחשף ילדות תימנית במושבה אשכנזית. שלא כמו סופרי דור תש"ח, שכתבו אך ורק על הישראליות שלהם, כשהם מחפשים את עצמם בחברה של צעירים וצעירות כמותם (ללא משפחה, ללא הורים, ללא היסטוריה, אלא אך ורק כ"אנחנו" בפני עצמם) – טביב, עם כל הצבריות שלו, ועם כל מטען החוויות הישראליות המשותפות, כשהוא יושב לכתוב – הוא, כאמור, חוזר הביתה, אל השכונה, אל המשפחה, אל הלשון של ההורים, אל המסורת היהודית-התימנית; והשילוב הזה היה מפעים. אף אחד מסופרי תש"ח לא כתב ככה. אף אחד גם לא העז לכתוב ככה.

נועזות זו באה לידי ביטוי גם בעימות הבין-עדתי המאכלס את הרומן. שהרי טביב לא היסס לשלוח שוב ושוב אצבע מאשימה אל ציבור האיכרים ואל יחסם המתנשא והרודני כלפי קהילת בני תימן. הייתה זו הפעם הראשונה שכן של מתיישבים תימנים קרע את המסכה מעל פניו של המפעל הציוני האשכנזי, ובאמצעות כתיבה ספרותית ריאליסטית נוקבת העלה פרקים קשים ממסכת ההתעללויות והניצול מצד אנשי המושבה; כל זאת בעברית רב-שכבתית,

ששזרה את הלשון היהודית-התימנית (לשון המדרש הגדול), בלשון הישראלית המודרנית (לרבות זו הילידית הצברית), כשהיא מציעה עברית אחרת, טעונה, מוזרה ומרתקת בביטוייה ובחידושיה.

הפרק שאנחנו מביאים כאן, העוסק בעימות בין מורי יחיא לבין האיכר סנדרוביץ', מהדהד את הסיפור שהתהלך במשפחת טביב אודות אביו של הסופר, טביב בן-אברהם. טביב בן-אברהם היה רב ומנהיג הקהילה החידאנית הקטנה בשכונת שיבת-ציון שבראשון לציון. הוא סירב לקבל את גינוני האדנות של איכרי המושבה, וכשהאיכר שאצלו עבד הניף עליו מגלב, זרק עליו טביב-האב את הטוריייה שבידו והסתלק. מכאן והלאה סירב לעבוד כפועל שכיר והקים בחצר ביתו בית מלאכה לתכשיטים ולתיקון סירים וכלי נשק.